

George Orwell
POT V WIGAN

prevedla Tina Mahkota

No, torej, žal vam moram povedati, da Wiganski pomol ne obstaja. Leta 1936 sem odpotoval v Wigan samo zato, da bi si ga ogledal, a ga nisem našel. Seveda pa je nekoč obstajal, in če sodimo po fotografijah, je moral biti dolg kakih dvajset čevljev.

Wigan leži sredi rudarskih revirjev, in čeprav je v mnogočem zelo prijeten kraj, pokrajinska lepota ni njegova odlika. Pokrajino sestavljajo v glavnem jalovišča, ki so videti kot gore na luni, pa blato in saje in tako naprej. Ampak iz kdo ve kakega razloga, kajti v resnici ni nič grši od petdesetih drugih krajev, se Wigan od nekdaj omenja kot simbol za grdost industrijskih predelov. Svoje čase je nad enim od majhnih zablatenih prekopov, ki so speljani okoli mesta, stal trhel lesen pomolček, ki mu je nekdo v šali dal vzdevek Wiganski pomol. Šala se je med lokalnimi prebivalci hitro prijela, nato pa so jo pograbili komiki v varietjskih gledališčih in po njihovi zaslugi je Wiganski pomol postal in ostal znan še dolgo po tistem, ko je bil že porušen.

George Orwell v radijskem intervjuju 2. decembra 1943.

Prvi del

I

PRVI ZVOK ob jutrih je bilo štokljanje cokol mladih tovarniških delavk po tlakovani ulici. Zgodnejše od tega so bile, domnevam, tovarniške sirene, ki pa jih nisem nikoli slišal, ker nisem bil buden.

Na splošno smo bili v spalnici štirje, in kakšen pošasten kraj je bil to, s tistim zamazanim provizoričnim videzom sob, ki ne služijo svojemu pravemu namenu. Leta poprej je bila to navadna stanovanjska hiša, in ko so jo Brookerjevi prevzeli in jo preuredili v prodajalno vampov in penzion, so podedovali tudi nekaj dokaj neuporabnih kosov pohištva, nikoli pa niso premgli toliko energije, da bi jih odstranili. Tako smo torej spali v prostoru, ki je bil še vedno prepoznaven kot dnevna soba. S stropa je visel težek steklen lesteneč, na katerem je bila plast prahu tako debela, da je bila kot krzno. In večji del ene od sten je zakrival ogromen grd kos stare šare, nekakšen križanec med kredenco in garderobnim stojalom, poln rezbarij in majhnih predalov in vstavljenih ogledal, v sobi pa so bili tudi nekdam kričiča preproga, na kateri so se poznali dolgoletni odtisi veder za pomije, in pozlačena stola z raztrganima sedalom ter eden tistih staromodnih foteljev iz konjske žime, s katerih zdrsnesh vsakič, ko poskušaš sestiti nanje. Soba je bila spremenjena v spalnico tako, da so med te razbitine zrinili štiri mizerne postelje.

Moja postelja je bila v desnem kotu na tistem koncu sobe, ki je bil najbliže vrat. Počez ob vznožju moje je bila še ena postelja, in sicer tako tesno zagozdna obnjo (moral je stati v tem položaju, da so se vrata sploh lahko odpirala), da sem moral spati s pokrčenimi nogami; če sem jih iztegnil, sem najemnika druge postelje brcnil v križ.

Bil je starejši možakar po imenu gospod Reilly, nekakšen mehanik, ki je bil zaposlen »na vrhu« enega od premogovnikov. K sreči je moral na delo ob petih zjutraj, tako da sem lahko po tem, ko je odšel, iztegnil noge in si privoščil nekaj ur pravega spanca. Na postelji nasproti moje je bil škotski rudar, ki je bil poškodovan v premogovniški nesreči (ogromen kos skale ga je pribil k tlom, in trajalo je nekaj ur, preden so ga z vzvodom dvignili z njega) in je prejel petsto funtov odškodnine. Bil je močan, čeden možakar pri štiridesetih, z osivelimi lasmi in pristriženimi brki, bolj podoben stražmojstru kot rudarju, in v postelji je poležaval pozno v dan in kadil kratko pipo. Drugo posteljo je zasedal niz trgovskih potnikov, časopisnih zastopnikov in nabiralcev kupcev na obročno odplačilo, ki so v glavnem ostajali le po nekaj noči. Tisto je bila zakonska postelja in daleč najboljša v sobi. Prvo noč sem tudi jaz spal v njej, vendar so me zvijačno speljali iz nje, da so naredili prostor za še enega podnajemnika. Mislim, da so vsi novi prišleki prvo noč preživeli v zakonski postelji, ki so jo uporabljali tako rekoč za vabo. Vsa okna so bila tesno zaprta, spodaj zagozdena z rdečo vrečo peska, in zjutraj je soba zaudarjala kot dihurjeva kletka. Ko si vstal, tega nisi zaznal, če pa si šel iz sobe in se vrnil vanjo, te je smrad s klofuto treščil v obraz.

Nikoli se mi ni posrečilo odkriti, koliko spalnic je bilo v hiši, toda za čuda je imela kopalnico, ki je izvirala še iz časov pred Brookerjevimi. Spodaj je bila običajna kuhinja-dnevna soba z ogromnim odprtim ognjiščem na drva, v katerem je gorelo dan in noč. Razsvetljevalo jo je zgolj strešno okno, kajti na eni strani je bila prodajalna, na drugi pa shramba, ki se je odpirala v nekakšen temačen podzemni prostor, kjer so hranili vampe. Vrata shrambe so bila deloma zagozdena z brezoblično zofo, na kateri

je večno bolna ležala naša najemodajalka gospa Brooker, ovešena s sajastimi odejami. Imela je širok, bledorumen, zaskrbljen obraz. Nihče ni natančno vedel, kaj je z njo; sumim, da je bila njena edina težava prenajedanje. Pred kaminom je bila skoraj zmeraj obešena vrsta vlažnega perila, sredi sobe pa je stala velika kuhinjska miza, za katero so jedli člani družine in podnajemniki. Te mize nikoli nisem videl povsem gole, pač pa sem ob različnih urah videval njene različne prevleke. Na dnu je bila plast starih časopisov, popacanih z worcestrsko omako; čeznjo je bila položena plast lepljivega belega povoščenega platna; čez to zelen prt iz serža; na vrhu pa grob lanen prt, ki ga niso nikdar zamenjali in so ga le redko sneli. Večinoma so bile drobtine od zajtrka še zmeraj na mizi tudi pri večerji. Posamezne drobtine sem na videz že poznal in sem opazoval njihovo premikanje iz dneva v dan po mizi gor in dol.

Prodajalna je bila ozka, bolj kot ne hladna soba. Na zunanji strani izložbenega okna je bilo nekaj belih črk, ostankov prastarih reklam za čokolado, ki so bile razpršene kot zvezde. Na notranji strani je bila kamnita plošča, na kateri so ležale velike bele gube vampov, pa tista siva kosmičasta stvar, znana pod imenom »črni vampi«, in srhljivo prosojne svinjske nogice, že kuhane. Bila je običajna prodajalna »vampov in graha«, in razen kruha, cigaret in hrane v konzervah na zalogi ni bilo dosti drugega. »Čaji« so bili oglaševani v izložbi, če pa si je stranka zaželela skodelico, so jo običajno odpravili z izgovori. Gospod Brooker, čeprav je bil že dve leti brezposeln, je bil po poklicu rudar, vendar sta imela z ženo kot dopolnilno obrt vse življenje prodajalne različnih vrst. Nekoč sta imela pub, vendar sta izgubila koncesijo, ker sta v njem dovolila hazardiranje. Dvomim, da se jima je katerikoli od poslov kdaj izplačal; bila sta človeka tiste vrste, ki vodijo posel

v glavnem zato, da se lahko pritožujejo. Gospod Brooker je bil temnolas, grintav, čemeran mož irskega videza in osupljivo umazan. Ne spomnim se, da bi enkrat samkrat videl, da je imel čiste roke. Ker je bila gospa Brooker zdaj invalidna, je večino hrane pripravljala on, in tako kot večina ljudi s stalno umazanimi rokami, je imel tudi on posebno zaupen, razvlečen način rokovanja s stvarmi. Če ti je podal kos kruha z maslom, je bil na njem vedno črn odtis palca. Celo zgodaj zjutraj, ko se je spustil v tisti skrivnostni brlog za zofo gospe Brooker in iz njega izvlekel vampe, je imel že črne roke. Od drugih podnajemnikov sem slišal o prostoru, kjer sta hranila vampe, grozljive zgodbe. Bojda je mrgolelo ščurkov. Ne vem, kako pogosto so naročali sveže pošiljke vampov, ampak šlo je za dolge presledke, kajti gospa Brooker je po njih datirala dogodke. »Počakaj, da pomislim, od takrat, ko se je zgodilo to in to, sem imela tri dobave ta zmrznjenih (zamrznjenih vampov),« itd. itd. Nam podnajemnikom niso nikoli postregli z vampi. Takrat sem si domišljjal, da je bilo to zato, ker so bili vampi predragi; odtlej pa sem razmislil, da je bilo to predvsem zato, ker smo preveč vedeli o njih. Opazil sem, da tudi Brookerjevi nikoli niso jedli vampov.

Edini stalni podnajemniki so bili škotski rudar, gospod Reilly, dva ostarela upokojenca in brezposeln možakar na podpori po imenu Joe – bil je tistega kova človek, ki nima priimka. Škotski rudar je bil prava tečnoba, ko si ga enkrat spoznal. Tako kot toliko drugih brezposelnih moških je tudi on preveč časa porabil za branje časopisov, in če ga nisi pravočasno skrenil drugam, je ure in ure predaval o stvareh, kot so rumena nevarnost, razkosana trupla v kovčkih, astrologija in konflikt med religijo in znanostjo. Ostarela upokojenca je, kot običajno, od doma pregnala preverjanje premoženjskega stanja. Brookerjevima sta

izročila svojih deset šilingov tedensko in v zameno za to dobila nastanitev, kakršno si za deset šilingov pač lahko pričakoval; to se pravi posteljo na podstrešju in obroke, sestavljene pretežno iz kruha z maslom. Eden od njiju je bil menda nekoč »nekaj višjega« in umiral je zaradi neke zločeste bolezni – mislim, da raka. Iz postelje je vstal samo takrat, ko je šel dvignit pokojnino. Oni drugi, vsi so ga klicali stari Jack, pa je bil oseminsedemdesetleten nekdanji rudar, ki je v rudniških rovih delal precej dlje kot petdeset let. Bil je čuječ in bister, vendar se je za čuda spominjal samo svojih fantovskih izkušenj in je povsem pozabil vse v zvezi s sodobno rudarsko mehanizacijo in izboljšavami. Pripovedoval mi je zgodbe o bojih z divjimi konji v tesnih podzemnih galerijah. Ko je slišal, da se dogovarjam za spust v več premogovnikov, je prezirljivo naznanil, da moški moje višine (šest čevljev in dva palca in pol) nikoli ne bo mogel »potovati«; nobenega smisla ni imelo, da bi mu povedal, da je postalo »potovanje« veliko udobnejše, kot je bilo nekoč. Toda bil je prijazen do vseh in rad se je glasno poslavljajal s klicem »Lahko noč, pobje!«, preden je splezal po stopnicah do svoje postelje nekje pod škarniki. Pri starem Jacku sem najbolj občudoval to, da ni nikoli žical; proti koncu tedna je bil običajno že brez tobaka, vendar nikoli ni hotel kaditi tobaka koga drugega. Brookerjeva sta življenje obeh upokojencev zavarovala pri eni tistih družb, ki te zavarujejo za pol šilinga na teden. Govorilo se je, da so ju slišali zaskrbljeno spraševati zavarovalniškega zastopnika, »kako dolgo živijo ljudje, ko enkrat dobijo raka«.

Tudi Joe, tako kot Škot, je bil navdušen bralec časopisov in je skoraj cele dneve preždel v javni knjižnici. Bil je tipičen neporočen brezposeln moški, zanemarjenega videza, prostodušno razcapano bitje z okroglim, skoraj otroškim

obrazom, na katerem je bil naivno nagajiv izraz. Bolj je bil podoben zanemarjenemu dečku kot odraslemu moškemu. Domnevam, da so mnogi izmed teh mož videti mlajši od svojih let zaradi popolnega pomanjkanja odgovornosti. Po videzu bi Joeju prisodil kakšnih osemindvajset let, in zaprepaden sem bil, ko sem izvedel, da jih šteje triinštrideset. Rad je imel zveneče fraze in bil je zelo ponosen na prekanjenost, s katero se je izognil poroki. Pogosto mi je rekel: »Zakonski jarem je velika reč,« in imel po vsem sodeč to pripombo za zelo pronicljivo in usodno. Njegovi prejemki so znašali vsega petnajst šilingov na teden in od tega jih je šest ali sedem plačal Brookerjevima za posteljo. Včasih sem ga sicer videl, da si pripravlja čaj nad kuhinjskim ognjiščem, sicer pa se je prehranjeval nekje zunaj hiše; domnevam, da je zvečine šlo za kose kruha z margarino in v časopisni papir zavito ribo z ocvrtim krompirčkom.

Poleg teh je bila v hiši še nestalna klientela trgovskih potnikov revnejše sorte, potujočih igralcev – vedno nekaj običajnega na severu Anglije, kajti večina pubov je ob vikendih najemala varietejske umetnike – in časopisnih zastopnikov. Časopisni zastopniki so bili vrsta ljudi, ki je dotlej še nisem srečal. Njihovo delo se mi je zdelo tako brezupno, tako strašno, da sem se spraševal, kako neki se lahko človek sprijazni s čim takšnim, če mu je kot druga možnost na voljo zapor. Zvečine so jih zaposlovali tedniki ali nedeljski časniki in jih pošiljali od kraja do kraja, jih oskrbeli z zemljevidi ter jim dali sezname ulic, ki so jih morali vsak dan »obdelati«. Če se jim ni posrečilo zagotoviti najmanj dvajset naročil dnevno, so jih odpustili. Vse dokler so ohranjali minimum dvajsetih naročil dnevno, so dobivali nizko plačo – mislim, da dva funta tedensko; za vsako naročilo nad dvajset so prejeli majčkeno provizijo.

Ta reč niti ni tako neizvedljiva, kot je slišati, kajti v delavskih predelih je vsaka družina naročena na tednik za dva penija na teden in ga vsakih nekaj tednov zamenja; vendar dvomim, da lahko kdo dolgo obdrži to delo. Časopisi najemajo obupane uboge pare, brezposelne uradnike, trgovske potnike in podobne, ki nekaj časa z besnim naporom ohranjajo svoje plače na minimumu; ko pa jih ubijalski posel zdela, jih odpustijo in najamejo svežo delovno silo. Spoznal sem dva, ki sta bila zaposlena pri enem bolj razvpitih tednikov. Oba sta bila moža srednjih let, ki sta morala vzdrževati družino, eden od njiju je bil tudi dedek. Na nogah sta bila deset ur dnevno, »obdelovala« sta vsak svoje določene ulice, potem pa še pozno v noč izpolnjevala naročilnice za nekakšno sleparijo, ki jo je organiziral njun tednik – eden tistih sistemov, kjer »dobiš« jedilni servis, če se naročiš za šest tednov in jim zraven pošleš nakaznico za dva šilinga. Debeli, dedek, je dostikrat zaspal z glavo na kupu naročilnic. Noben od njiju si ni mogel privoščiti funta na teden, kolikor sta Brookerjeva računala za polni penzion. Plačevala sta majhno vsoto za posteljo in si v kotu kuhinje pripravljala skromne obroke s slanino in kruhom z margarino, ki sta jih hranila v kovčku.

Brookerjeva sta imela veliko sinov in hčera, katerih večina je že zdavnaj ušla od doma. Nekaj jih je bilo v Kanadi – »u Kanādi«, kot je govorila gospa Brooker. V bližini je živel samo en sin, zajeten, prašiču podoben mladenič, zaposlen v avtomehanični delavnici, ki je pogosto prihajal domov jest. Njegova žena je bila z otrokoma po cele dneve tu in večino kuhanja in pranja je opravila ona, in ob njej še Emmie, zaročenka drugega sina, ki je bil v Londonu. Emmie je bila svetlolaso dekle s koničastim nosom in nesrečnega videza, ki je delala v eni od tovarn za neko bedno mezdo, kljub temu pa je vse večere preživljala v suženjstvu

pri Brookerjevih. Sklepal sem, da so poroko kar naprej predstavljali in da najbrž do nje nikoli ne bo prišlo, toda gospa Brooker je Emmie že določila za snaho in jo zbadala na tisti posebni pozorni, ljubeči način, kakršnega imajo invalidi. Preostanek gospodinjskih del je opravil, oziroma ga ni opravil, gospod Brooker. Gospa Brooker je poredko vstala z zofe v kuhinji (tam je preživljala dneve in noči) in bila je preveč bolna za kakršnokoli delo, razen za uživanje gromozanskih obrokov. Gospod Brooker pa je skrbel za prodajalno, stanovalcem stregel hrano in »pospravljaj« spalnice. Z neverjetno počasnostjo se je premikal od enega osovraženega opravila k drugemu. Pogosto so bile postelje ob šestih zvečer še vedno nepostlane, in ob vsaki uri dneva si gospoda Brookerja lahko srečal na stopnišču, kako nese polno kahlo, ki jo je zagrabil s palcem, segajočim globoko čez njen rob. Ob jutrih je sedel ob ognju s čebrom umazane vode in lupil krompir s hitrostjo počasnega posnetka. Nikoli nisem videl človeka, ki bi znal lupiti krompir s tako zlovesčo zamerljivostjo. Prav videl si lahko, kako njegovo sovraštvo do tega »prekletega babjega dela«, kot ga je imenoval, v njegovi notranjosti vre v nekakšen grenak sok. Bil je eden tistih ljudi, ki znajo zamišljeno prežvekovati svoje tegobe kot živina krmo.

Ker sem bil veliko notri, sem seveda slišal vse o mukah Brookerjevih, o tem, kako ju vsi goljufajo in kako so nevhvaležni in kako se prodajalna ne izplača in kako se penzion komajda izplača. Po lokalnih merilih jima niti ni šlo tako slabo, kajti gospodu Brookerju se je na meni nerazumljiv način posrečilo izogniti preverjanju premoženjskega stanja in si celo pridobiti socialno podporo PAC-a,* toda njuno poglobitno zadovoljstvo je bilo, da sta govorila o

---

* PAC (Public Assistance Committee), Odbor za javno pomoč. (Op. prev.)

svojih tegobah vsakomur, ki ju je bil pripravljen poslušati. Gospa Brooker je venomer tarnala, kot bi bila plačana na uro, leže na zofi, mehka gora sala in samopomilovanja, ki je kar naprej ponavljala eno in isto. »Zadnje čase sploh več nimamo nobenih strank. Ne vem, kako to. Vampi samo ležijo tam dan za dnem – in to taki krasni vampi, kot so to! Res je hudo, anede?« itd. itd. Vsako tarnanje gospe Brooker se je končalo z »Res je hudo, anede?«, kot refren kakšne balade. Vsekakor je bilo res, da se prodajalna ni izplačala. V celotnem prostoru je vladal pridih nezgrešljivo prašnega, z mušjimi jajčeci ponesnaženega posla, ki gre nezadržno navzdol. Vendar bi jima bilo povsem nesmiselno razlagati, *zakaj* nihče ne prihaja v prodajalno, tudi če bi si jima kdo upal; nobeden od njiju ni bil sposoben razumeti, da lanskoletne mrtve in vznak ležeče mesarske muhe v izložbenem oknu niso dobre za posel.

V resnici pa ju je najbolj mučila misel na tista ostarela upokojenca, živeča v njuni hiši, ki da zasedata ogromno prostora, žreta hrano in za to plačujeta vsak samo po deset šilingov na teden. Dvomim, da sta zaradi tistih dveh ostarelih upokojencev resnično izgubljala denar, čeprav je bil dobiček pri desetih šilingih tedensko verjetno res zelo majhen. Toda v njunih očeh sta bila starčka nekakšna strahovita parazita, ki sta se prisesala nanju in ki zdaj živi od njune dobrotljivosti. Starega Jacka sta še nekako trpela, ker se je večino časa zadrževal zunaj hiše; onega, ki je bil privezan na posteljo, Hooker se je pisal, pa sta resnično sovražila. Gospod Brooker je zelo čudno izgovarjal njegov priimek, brez h-ja in z dolgim u-jem – »Uker«. Kakšne zgodbice sem slišal o starem Hookerju in njegovi razdražljivosti, kakšna nadloga da je bilo postiljanje njegove postelje, kako »ne jé« tega in »ne jé« onega, pa o njegovi neskončni nehvaležnosti in predvsem o njegovi

sebični upornosti, zaradi katere nikakor noče umreti! Brookerjeva sta povsem odkrito hrepenela po tem, da bi umrl. Ko se bo to zgodilo, bosta lahko vsaj potegnila denar od zavarovalnine. Zdelo se je, da ga dobesedno čutita, kako dan za dnem najeda njuno hrano, kakor da bi bil črv, ki se jima je zaredil v črevih. Včasih je gospod Brooker dvignil pogled od lupljenja krompirja, ujel moj pogled in z izrazom neizrekljive grenkobe sunkovito trznil proti stropu, proti sobi starega Hookerja. »Če pa to ni s..., anede?« je rekel. Nič več ni bilo treba reči; vse sem že slišal o Hookerjevih navadah. Vendar sta imela Brookerjeva brez dvoma takšne ali drugačne tegobe zaradi vseh svojih stanovalcev, vključno z mano. Joe, ki je bil na socialni podpori, je bil praktično v isti kategoriji kot ostarela upokojenca. Škot je plačeval funt na teden, vendar je bil večino dneva doma, in »nič se jima ni dopadlo, da je vse dni visel not«, kot sta se izrazila. Časopisni zastopniki so bili po cele dni zdoma, toda Brookerjeva sta jim zamerila, da so prinašali svojo hrano, in celo gospod Reilly, njun najboljši stanovalec, je bil v nemilosti, ker je gospa Brooker trdila, da jo zbuja, ko se zjutraj spušča po stopnicah. Nikakor nista mogla dobiti takšnih stanovalcev, sta se stalno pritoževala, kakršne sta si želela – »trgovske potnike« boljše vrste, ki bi plačevali polni penzion in bili ves dan zdoma. Njun idealni stanovalec bi bil nekdo, ki bi plačeval trideset šilingov tedensko in prihajal domov samo spat. Opazil sem, da ljudje, ki jemljejo ljudi na stanovanje, svoje stanovalce skoraj praviloma sovražijo. Hočejo njihov denar, a jih imajo za vsiljivce in do njih gojijo nenavadno oprezen, ljubosumen odnos, ki na koncu koncev ni nič drugega kot odločenost, da ne bodo dopustili, da bi se stanovalci pri njih počutili preveč domače. To je neizogiben rezultat slabega sistema,

po katerem mora podnajemnik živeti v hiši nekoga drugega, ne da bi pripadal družini.

Obroki v hiši Brookerjevih so bili nespremenljivo ogabni. Za zajtrk si dobil dve rezini slanine in bledikasto ocvrto jajce, pa kruh z maslom, ki je bil pogosto narezan že prejšnji večer in je imel na maslu vselej odtis palca. Kakorkoli taktno sem že poskušal, se mi ni nikoli posrečilo prepričati gospoda Brookerja, da bi mi pustil, da bi si sam pripravil kruh z maslom; kos za kosom mi je *vedno* izročal on in pri tem vsak kos trdo držal s svojim širokim črnim palcem. Za kosilo je bil običajno tisti mesni ragu v testu, ki ga za tri penije pripravljenega dobiš v konzervi – in mislim, da so bile konzerve del zaloge v prodajalni –, ter kuhan krompir in rižev narastek. Za popoldansko malico je bil spet kruh z maslom in zraven pecivo usahlega videza, ki so ga najverjetneje kupili pri peku kot »nesveže«. Za večerjo je bil bled, zmehčan lancashirski sir in krekerji. Brookerjeva tem krekerjem nikoli nista rekla krekerji. Vedno sta jih spoštljivo imenovala »slani krekerji« – »Vzemite še en slani kreker, gospod Reilly. Všeč vam bo slani kreker k siru« –, da bi tako omilila dejstvo, da je bil za večerjo samo sir. Na mizi so stalno prebivali nekaj stekleničk worcestrske omake in napol poln kozarec marmelade. Bilo je običajno, da si z worcestrsko omako razmočil vse, celo košček sira, nikoli pa nisem videl nikogar, ki bi se opogumil s kozarcem marmelade, saj je bil ta nepopisna gmota lepljivosti in prahu. Gospa Brooker je jedla posebej, vendar je prigriznila tudi ob vsakem našem obroku, ki se je ravno odvijal, in z veliko zvijačnosti se ji je vso stvar posrečilo izpeljati tako vešče, da je dobila tisto, kar je imenovala »dno čajnika«, torej skodelico najmočnejšega čaja. Imela je navado, da si je usta stalno brisala v eno od odej. Proti koncu mojega bivanja pri njih je začela v ta namen trgati

trakove časopisnega papirja, in zjutraj so bila tla pogosto nastlana z zmečkanimi kroglicami sluzavega papirja, ki so ure in ure ležale tam. Smrad v kuhinji je bil strahoten, vendar si ga, enako kot v spalnici, po določenem času povsem prenehal zaznavati.

Posvetilo se mi je, da mora biti ta hiša, kar zadeva penziona na industrijskih področjih, nekaj precej normalnega, kajti na splošno se stanovalci niso pritoževali. Kolikor vem, je bil edini, ki se je kdaj pritožil, droben črnolas Londončan nižjega stanu s koničastim nosom, trgovski potnik za tobačno podjetje. Še nikoli prej ni bil na severu, in mislim, da je imel do nedavnega boljšo zaposlitev in je bival v trgovskih hotelih. To je bil njegov prvi vpogled v nastanitev resnično nizkega razreda, v tisto vrsto hiš, v katerih na svojih neskončnih potovanjih najdejo zatočišče revna plemena nabiralcev oglasov in prodajalcev. Ko smo se zjutraj oblačili (on je seveda prespal v zakonski postelji), sem ga videl, kako je zrl po pusti sobi z nekakšnim odporom, polnim čudenja. Ujel je moj pogled in nemudoma uganil, da sem njegov rojak z juga.

»Prekleti prasci umazani!« je sočutno rekel.

Zatem je spakiral kovček, šel dol in z neomajno odločnostjo povedal Brookerjevima, da to ni tiste vrste bivališče, kakršnih je vajen, in da bo pri priči odšel. Brookerjeva nista nikoli razumela, zakaj. Bila sta zaprepadena in prizadeta. Kakšna nehvaležnost! Da ju gre kar tako brez razloga zapustiti po eni sami noči! Pozneje sta znova in znova razpravljala in razglabljala o vseh vidikih tega pripetljaja. In ga dodala k svoji zalogi tegob.

Na dan, ko se je pri zajtrku pod kuhinjsko mizo znašla polna kahla, sem se tudi sam odločil, da bom odšel. Hiša me je vse bolj pobijala. Pa ne samo zaradi umazanije, smradu in nagnusne hrane, temveč zaradi občutka za-

tohlega nesmiselnega razkroja in zaradi občutka, da sem se znašel nekje globoko spodaj v nekakšnem podzemnem kraju, kjer se ljudje plazijo sem ter tja, prav tako kot ščurki, v neskončni zmedi zanikrnih služb in nizkotnih zamer. Najbolj grozna stvar pri ljudeh, kot sta Brookerjeva, je način, kako kar naprej ponavljajo ene in iste stvari. Dajejo ti občutek, kakor da sploh niso pravi ljudje, temveč nekakšni duhovi, ki večno ponavljajo eno in isto jalovo blebetanje. Na koncu me je samopomilovalno govorjenje gospe Brooker – zmeraj iste pritožbe, brez konca in kraja, ki so se zmeraj končale z istim drhtečim jadikovanjem: »Res je hudo, anede?« – navdale celo z večjim gnusom kot njena navada, da si je usta brisala s koščki časopisnega papirja. Toda brezkoristno je trditi, da so ljudje kot Brookerjeva preprosto ogabni, in si jih skušati prepoditi iz glave. Kajti takih je na desetine in stotine tisočev; oni so eden značilnih stranskih produktov sodobnega sveta. Ne moreš jih ne upoštevati, če sprejmeš civilizacijo, ki jih je proizvedla. Kajti to je neizogibni del tega, kar je povzročil industrializem. Kolumb je preplul Atlantik, prvi parni stroji so se tresoč pognali v tek, britanski kareji so trdno stali pred francoskimi topovi pri Waterlooju, enooki malo-bridneži devetnajstega stoletja so poveličevali Boga in si polnili žepe; in vse to je privedlo do tega – do labirintskih slumov in temnih kuhinjskih pomivalnic z bolehnimi, starajočimi se ljudmi, ki se plazijo krog in krog po njih kot ščurki. Nekakšna dolžnost je to, da občasno pogledamo in poduhamo takšne kraje, zlasti poduhamo, zato da ne bi slučajno pozabili, da obstajajo; čeprav je mogoče bolje, da tam ne ostanemo predolgo.

Vlak me je nosil proč, skozi pošastno pokrajino jalovišč, dimnikov, kupov odpadnega železa, smrdljivih prekopov, potk iz blata premogovih ugaskov, ki so jih križem

poteptali odtisi cokel. Bil je marec, kljub temu pa je bilo strašansko mrzlo in povsod so bili kupi počrnelega snega. Ko smo se počasi premikali skozi periferijo mesta, smo se peljali mimo neskončnih vrst majhnih sivih hiš v slumih, ki so ležale pravokotno na železniški nasip. Zadaj za eno od hiš je mlada ženska klečala na kamnih in s palico drezala v svinčeno odtočno cev, ki je bila napeljana od korita v hiši in se je najbrž zamašila. Imel sem dovolj časa, da sem si jo natančno ogledal – vse od njenega vrečevinastega predpasnika in štorastih cokel do rok, ki so ji od mraza pordele. Pogledala je gor, ko je vlak peljal mimo, in bil sem skoraj dovolj blizu, da bi lahko ujel njen pogled. Imela je okrogel, bledikast obraz, običajni izčrpani obraz deklet iz sluma, ki jih zaradi spontanih splavov in garanja pri petindvajsetih kažejo štirideset; in v tisti sekundi, ko sem jo lahko videl, je imela najbolj obupan, brezupen izraz, kar sem jih kdaj videl. Takrat me je prešinilo, da se motimo, ko pravimo, da »zanje to ni tako, kot bi bilo za nas«, in da si ljudje, ki so odraščali v slumih, ne morejo predstavljati ničesar drugega kot slume. Kajti tisto, kar sem videl na njenem obrazu, ni bilo nevedno trpljenje kake živali. Prav dobro je vedela, kaj se dogaja z njo – tako kot jaz je razumela, kako strašna usoda je bila takole v bridkem mrazu klečati na sluzastih kamnih na zadnjem dvorišču v slumu in s palico drezati v smrdljivo odtočno cev.

Prav kmalu pa je vlak odpeljal v odprto pokrajino, in ta se je zdela nenavadna, skoraj nenaravna, kot da bi bila odprta pokrajina nekakšen park; zakaj na industrijskih področjih ima človek zmeraj občutek, da sta dim in umazanija neskončna in da pred njima ni varen niti en sam košček zemljine površine. V prenatrpani, umazani deželici, kakršna je naša, se zdi omadeževanost človeku skoraj nekaj samoumevnega. Jalovišča in dimniki se zdijo bolj

normalna, bolj verjetna pokrajina kot trava in drevesa, in celo globoko v notranjosti dežele, ko zabodeš vile v tla, napol pričakuješ, da boš dvignil razbito steklenico ali zarjavelo konzervo. Toda tu zunaj je bil sneg neshojen in ležal je tako visoko, da so se videli samo vrhovi kamnitih mejnih ograj, ki so se vili čez hribe kot črne steze. Spomnil sem se, da je D. H. Lawrence, ko je opisoval taisto pokrajino ali pa katero v njeni bližini, rekel, da so se zasneženi hribi kodrali v daljavo »kot mišice«. To ni prispodoba, ki bi prišla na misel meni. Mojemu očesu so se sneg in črni zidovi zdeli bolj podobni beli obleki s poševnimi črnimi našitki.

Čeprav je bila snežna odeja komaj kje prebodena, je sonce žareče sijalo, in izza zaprtih oken na vlaku je bilo slutiti toploto. Po koledarju je bila že pomlad in nekaj ptic je očitno temu tudi verjelo. Prvič v življenju sem na goli zaplati zemlje ob progi videl kopulirati poljski vrani. To sta počeli na tleh, in ne, kot bi sam pričakoval, na drevesu. Način dvorjenja je bil precej nenavaden. Samička je stala z odprtim kljunom, samec pa je hodil okrog nje in jo očitno hranil. Na vlaku sem bil komaj slabe pol ure, pa se mi je pomivalnica Brookerjevih že zdela zelo daleč od praznih pobočij snega, žarečega sonca in velikih lesketajočih se ptic.

Celotna industrijska področja so v resnici eno samo velikansko mesto s približno enakim številom prebivalcev kot širši London, vendar, k sreči, na veliko večji površini; tako da je celo sredi njih še vedno dovolj prostora za zaplate snažnosti in dostojnosti. To je spodbudna misel. Kljub njegovim močnim prizadevanjem se človeštvu še ni posrečilo, da bi se povsod ponečedilo. Zemlja je tako prostrana, in vendar tako prazna, da celo v umazanem srcu civilizacije najdeš polja, kjer je trava zelena, in ne siva;

in če bi jih iskal, bi morda celo našel potoke z živimi ribami, ne s konzervami lososa. Kar nekaj časa, morda še kakšnih dvajset minut, se je vlak kotalil skozi odprto pokrajino, preden nas je spet začela zagrinjati civilizacija vil, in potem spet zunanji slumi, in potem jalovišča, bruhaajoči dimniki, plavži, prekopi in plinski rezervoarji naslednjega industrijskega mesta.